

"מפרי הארץ"

"פרשת וארא"

"צעקת בני ישראל"

"וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת-יְאֹקֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מַעֲבִדִים אֹתָם וְאֶכְפֹּר אֶת-בְּרִיתִי"

דברי דוד: כמו שהצבתי כו' יש עלי לקיים. פירוש זהו חזוק לבטל חשש גרם חטא, שזה אינו מבטל עכ"פ חשש גרם חטא דאמרינן בגמרא. מעולם לא יצאה מדה מן הקדוש ברוך הוא וחזרה אלא מתקיימת עכ"פ, וע"כ לא אמרינן שיגרום החטא אלא שיש לדאוג שיבא איזה פורענות ח"ו, וע"כ אמר כאן 'וגם אני' פירוש מצורף לזה שאמרתי הנה מדתי היא שאיני משנה מקיום הבטחתי לבטל מה שאני מבטיח לטובה אפילו אם יחטא האדם, כל זה הוא בירור שבודאי אקיים הבטחתי, ע"כ שמעתי את נאקת בני ישראל כו'.

אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור אותו הברית **נראה דקשה** לו האיך תלוי זכירת הברית בשמיעת נאקתם ואילו לא היו צועקים וכי לא היה ראוי לזכור הברית, ע"כ פירש שהם נואקים וטוענים על המצריים שהם עושים להם יותר מן הגזירה, דהגזירה היתה כי גר יהיה זרעך, לחוד אלא שהם מוסיפים על זה ועבדום וענו אותם, וזה שאמר אשר מצרים מעבידים אותם, מעצמם, ועל ידי זה ואזכור את בריתי, כפי מה שנזכר שם על ועבדום וענו אותם, דהיינו וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי.

אור החיים: וגם אני שמעתי וגו'. אומר וגם פי' מלבד שהתפללו למדת הרחמים ומלבד אהבת האבות ובריתם יש בחינה ג' שלצד צעקתם לבד מהשעבוד שמע ה' קול צעקתם מכאב לב. והוא אומר וגם אני, ופי' אני הוא שם הרחמים שאמר בתחלה ויאמר אליו אני ה' מצד רחמי לבד שמעתי את נאקתם פי' צעקה מכאב לב כחלל הנואק מבלי צורך תפלתם, והוא שדייק לומר אשר מצרים מעבידים אותם פי' בחינת צער השעבוד שמצרים מעבידים אותם הוא ששמעתי. ועיין מה שפירשתי בפסוק (לעיל ב כג) ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה. גם יתיישב לפי שאר הדרכים שכתבנו והמשכיל יבין.

ואזכור את בריתי: פי' גם כן לגואלם לתת להם את הארץ, והיא הברית הרשומה בסמוך, ואני מקדים בזמן זה לצד הרחמים כמו שכתבנו למעלה. והאומר שהברית היא ליפרע מן הגוי העובד לא הוזכרה ברית זו בסמוך ודוחק להרחיק הדברים.

מלבי"ם: וגם. והטעם השני שאני צריך להתנהג ע"י שם הויה בהנהגה הנסית מפני ששמעתי את נאקת ב"י [שנאקה מורה על נאקת חלל] אשר מצרים מעבידים אותם בעבודה קשה המפלת מהם חללים, ואזכור את בריתי שכרת עם אברהם וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וצריך אני להכותו בעשר מכות שכולם יהיו ע"י נסים גלויים המיוחסים לשם הויה ב"ה.

העמק דבר: וגם אני שמעתי תיבת אני נראה מיותר, אלא גם זה הוכחה שע"כ הוא בהשגחה, שעכ"פ בזו השעה גם אתה יודע שהוא בהשגחה, שהרי כבר ידעת שלא אתה לבד שמעת נאקת ישראל ומשתתף בצערם, אלא גם אני שמעתי את נאקתם, כאומר אין אתה מרחם יותר ממני **ואזכור את בריתי** ומאז דברתי עמך הזכרתי את בריתי להוציאם אל ארץ מגוריהם, הרי רצוני להשגיח עליהם דמש"ה הזכרתי את בריתי, וכל זה היה למשה להשכיל כי לא רק בטבע הענין בא הרעה על ישראל, אלא בכוונה ממנו ית', וממילא הכל בצדק.

אוהב ישראל: וגם אני שמעתי וגו' מצרים מעבידים וגו' הנה לכאורה תיבת אני הוא מיותר. ועוד אינו מובן לשון מעבידים שהוא מפעיל. היה לו לומר עובדים אֹתָם. אכן י"ל. דהנה כאשר זעקו בני ישראל עם ה' לבקש ולחנן על נפשם מאת הש"י ויתעלה להושיעם מן העבודה הקשה גם להצילם מצער גופם. בתוך הזעקה הבינו מעצמם בדעתם ושכלם שגם הנשמות הם בהגלות ויותר מזה יש לזעוק על שיעבוד הקדושה שמזה באו לביטול עבדות הש"י. ואז נתיישבו בלבם ושכלם הזך על מה עשה ה' כך לנו הלא בודאי הוא עבור גודל חטאינו ופשעינו נגדו יתברך. והתחילו לעשות תשובה שלימה ולתקן נשמותיהם. ושוב בתוך כך נתיישבו יותר בדעתם ושכלם מעצמם וצעקו על דבר זה יותר ויותר במר נפשם וכאב לב אוי נא לנו כי נואלנו אשר היינו ממתנינים מלשוב בתשובה עד שבאו עלינו יסורין גדולים ושיעבוד גדול מהמצריים ואז נתעורר לבבנו לשוב אליו יתברך. וכי פרעה הקריב את לבבנו אל אבינו שבשמים הראוי ונכון לבני אברהם יצחק ויעקב כמונו היום לעשות כזאת. וצעקו על דבר זה במר נפשם יותר ויותר ממה שזעקו מקודם לגודל הבושה שלא עשו תשובה לתקן פגם נשמותיהם עד הנה כי אם עכשיו על ידי המצרים ומעיקים אותם. וזו הנאקה והצעקה היתה מכאב לבם באמת גמור וזה לא היה גלוי לשום בריה בלתי לה' לבדו.

וזהו ביאור הפסוק וגם אני שמעתי, ר"ל אני בעצמי שמעתי את נאקת גו' היינו עם הנאקה שהם צועקים על צער הגלות והשיעבוד שומע אני עוד צעקה אחרת. אשר מצרים מעבידים אותם, ר"ל שצועקים ביותר על זה שהמצריים המצירים ומעיקים להם יהיו מפעילים ומעבידים אותם עבודת הש"י ולקרב לבבם אל הש"י ולמה לא עשו זאת מאיליהם. ולזה ואזכור את בריתי היינו על ידי זה ראוי ונכון שאזכור להם הברית והדביקות שהיה לאבותיהם הקדושים עמי ולגאלם.

"מפרי הארץ"

הלכה

אורוז זויים

א' האם שהכל נהיה בדברו פטר ברא מיני בשמים?

תשובה: מח' אחרונים וסב"ל. (עיין סימן רט"ז)

ב' האם מברכים על ריח שאין בו עיקר?

תשובה: לא מברכים. (עיין סימן רט"ז רי"ז)

יורה דעה

א' כלי אכילה שמשמש לצורך אחר האם חייב להטבילם?

תשובה: יש שדיקו מדברי הש"ך שחייב להטבילם וכן יש שדיקו מהש"ך לעניין סכין של שחיטה ויש שפטרו. (עיין סימן ק"כ)

ב' האם כלי אחסון חייב להטבילם?

תשובה: ספק ויטביל ללא ברכה. (עיין סימן ק"כ)

אבן העזר

א' האם הכתובה יכולה להיות בבית הבעל?

תשובה: יש שהחמירו שלא תהיה בביתו. (עיין רשב"ש סי' שכ אה"ע ס"ו)

ב' בסעודת ש"ב כמה צריכים לאכול פת?

תשובה: לפחות שבע אנשים. (עיין סימן ס"ב)

חושן משפט

א' היה האם קנין ד' אמות קונה שלא מדעתו?

תשובה: קונה. (עיין סימן ט"ז רס"ח)

ב' שנים שבאו יחד לד' אמות מי קונה?

תשובה: יחלוקו ועין קצות שהוא מדין ספק ובנה"מ באופן שאחד היה קודם ויצא ונשארו שנים. (עיין סימן רס"ח)

"אור תורה תווייהו"

שו"ת דברי יציב: (חלק אבן העזר סימן מ"א) ובבחינת בכל דרכיך דעהו, בודאי שגם באכילה ושתייה ההכרחים יהיה לשם שמים, וכמבואר באו"ח בסימן רל"א, ומהראוי שכל אחד ילמוד באותן הימים זה הסימן ולענין בו בכל אות ואת ולדקדק בו להכניס בתוך תוך לבו. ולקיים התשובה הגדולה שביותר שכתבו הפוסקים [מג"א סי' תקע"א סק"א] סעודה שהנאתך מרובה משוך ירך הימנה, ויאכל וישתה רק מה שמסייע לו להחזיק כוחו ודעתו לעבודת השי"ת בתורה ותפלה ומצוות ומעש"ט.

אבל יסוד ועיקרן של הדברים לטהר הנפש מכל חלאה וזוהמה הוא ע"י לימוד התורה, כמ"ש בנתיב מצותיך [הנ"ל]. ובגליון על המט"א סימן תר"ג הביא מהגה"ק בעל דעת קדושים עה"פ לאמר לאסורים צאו, שדרשו חז"ל אלו ת"ח שאסורין עצמן למקרא ולמשנה ולהגדה, שהת"ח אוסר עצמו בילדותו לתורה והיצה"ר מבטלו וקשה עליו כמות ואפ"ה ממית עצמו על ד"ת להגות בה, והן הן הסיגופים גדולים יותר מכל סיגופים שבעולם ללמוד תורה יום ולילה, וזה שאמר שלמה אף חכמתי עמדה לי החכמה שלמדתי באף, אבל לעתיד כשיתגלה נועם אור תורה יאמר לאסורים צאו עיין שם. וזה לת"ח בני תורה אשר תורתם אומנתם, עכ"פ בימי השובבי"ם ישבו באהל תורה יום ולילה והפוך בה והפוך בה, שאור תורה תחיהו. ולמי שא"א עכ"פ ילמוד ב' דפים גמרא ותוס' או חמשה דפים עם רא"ש, ויוכל לחזור עליו כ"פ יום אחר יום שיהא רגיל על לשונו, ואז יוכל להוסיף עוד כפי דעתו והשגתו.

"מפרי הארץ"

סיבון ט"ז - י"ז - י"ח

בעניין: שיעור תלית \ מי הם החייבים בציצית \ זמן ציצית

תשובה: משיודע להתעטף שנים לפניו ושנים לאחריו ויודע לאחוז ציציותיו בזמן קר"ש. ומבר מצווה חייב כגדול.

ז: מ"ה בגד המיוחד ליום ולבשו ביום בגד המיוחד ליום ולבשו בלילה בגד המיוחד ללילה ולבשו בלילה מייוחד ללילה ולבשו ביום?

תשובה: מיוחד ליום ולבשו ביום חייב בברכה וכשלובשו בלילה חייב בציצית ולא מברך מיוחד ללילה ולבשו בלילה פטור מציצית מיוחד ללילה ולבשו ביום חייב בציצית ולא מברך.

ח: מ"ה בין השמשות ומ"ה אם מסתפק אם בין השמשות?

תשובה: למג"א והדרך החיים מותר לברך והמטה אפרים מחמיר בזה ובספק יכול לברך.

ט: מ"ה סדינים ושמיכות שעשויים מצמר ומשאר מינים?

תשובה: מצמר יעשה קרן אחת עגולה ומשאר מינים פטור.

י: האם יתעטף - קודם עלות השחר קודם משיכיר אחר משיכיר ומה יעשה בסליחות?

תשובה: אם לבשו קודם עלות השחר ימתין מלברך עד שיאיר היום קודם מי שיכיר מח' ולכתחילה ימתין מלברך עד אחר מי שיכיר ובסליחות יתעטף בלא ברכה וכשיגיע הזמן ימשמש ויברך.

א: כמה שיעורו למעשה לכתחילה ובדיעבד ומ"ה בקטן שחייב מדין חינוך?

תשובה: אמה מלפניו ואמה לאחריו ולכל הפחות ג' רבעי אמה לכל צד וקטן משערין בראשו ורובו שלו.

ב: אילו הנוהגים לקחת חתיכות בגדים ולחברם ע"י רצועות מה החיסרון ובמה נכשלים?

תשובה: אין לזה תורת בגד ונכשלים בברכה לבטלה בכל יום וגם אסור לצאת בו בשבת.

ג: תלית שנתקפל קצת האם ממעט משעורו ומ"ה ע"י תפירה?

תשובה: לא ממעט וע"י תפירה ממעט ופטור מציצית.

ד: ט"ק האם נקב בית הצוואר עולה לשיעור והאם יעשה לו שרוולים?

תשובה: לא עולה לשיעור ויותר טוב שלא יעשה שרוולים.

ה: מ"ה נשים עבדים סומא טומטום ואנדרוגינוס האם חייבים ללבוש ציצית האם מותרים והאם יברכו?

תשובה: נשים עבדים פטורים ולרמ"א יכולים לברך אך עדיף שנשים לא ילבשו דמחזי כיוהרא סומא חייב ומברך וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק ולרמ"א יכולים לברך.

ו: קטן ממתי חייב אביו לחנכו ומ"ה בבר מצווה?

"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב יוסף זיזים בצלאל שליט"א

ריבוי בשיעורין בשבת וביו"ט

א: הגמ' במסכת ביצה דף י"ז. ת"ר אין אופין מיו"ט לחברו באמת אמרו ממלאה אשה כל הקדרה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד, אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו. רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא. אמר רבא הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. פרש"י ממלאה אשה - דבחד טרחא סגי, וכן בנחתום לגבי מלוי. אבל לאפות - כל ככר וככר צריכה אפיה ורדיה לעצמה. בזמן שהתנור מלא - שתנוריהם קטנים היו, ומדביקין פת בדפנות, ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו, ואין מקום לחמימותו להתפשט, והפת נאפת יפה.

ב: הר"ן בדף ט' מדפי הר"ף כ' דמוכח דלהרבות בשיעורין ביו"ט מותר. ומאי דאמרינן דאין מזמנים את העכו"ם ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו, היינו שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת. והק' ע"ז ממנוחות ס"ד חולה שאמדוהו לב' גרוגרות ואיכא ב' גרוגרות בשתי עוקצין וג' בעוקץ א' האם מביא שתים שראוין לו או שלוש שממעט בקצירה ולמסקנא שמביא שלוש שמיעוט בבצירה עדיף. ומבואר שכל הספק זה רק על ב' בב' עוקצין אבל זה ודאי שב' בעוקץ אחד וג' בעוקץ אחר ודאי שביא ב' ולא ג' שריבוי בשיעור אסור. ותו' ר"י שבשבת שאסור משום סקילה החמירו אבל ביו"ט שזה איסור לאו הקילו. ובעירובין ס"ח. באותו תינוק שנשפך לו המים החמים קודם המילה ואמר רבא שנשאל את אימו אם היא צריכה יחמו לתינוק ע"ג אמו ושם זה היה שבת ומבואר שיותר ריבוי בשיעורין אפי' בשבת. לק"מ דשם פירש"י ותו"ס שהחיימום יהיה ע"י גוי. והרשב"א הוסיף דאף לבה"ג שמפרש שם שהחיימום ע"י ישראל לא קשה מפני שהאיסור רק מדרבנן כיון דביו"ט מותר, לגבי מילה משום מצווה התירו לגמרי אף ע"י ישראל.

הר"ן מק' דא"כ מה הספק של הגמ' במנחות פשיטא שביא שלש שריבוי בשיעורין הוא דרבנן וריבוי קצירה נאסר מדאורייתא ולהביא מב' עוקצין הוא ב' מלאכות. ולכן כ' דודאי ריבוי בשיעורין אסור מדאורייתא ולא דמי שבת ליו"ט דשבת דחווה אצל פיקוח נפש ולפיכך כל שהעיקר מלאכה אסור אף תוספתו כמוהו ונאסר מדאורייתא אבל יו"ט שאוכל נפש מותר ואפילו שיכול לבשל מערב יו"ט מותר כל שהעיקר מותר אף התוספת מותרת. ועוד שמכיון שהתורה התירה אוכל נפש התורה לא הצריכה שיבשל במדויק משא"כ בשבת שהעיקר אסור ודאי אף התוספת אסור ולכן ודאי הסוגיא בעירובין מיירי ע"י עכו"ם.

ג: ולכאורה י"ל בדעת הרשב"א שיסבור ששבת הותרה אצל פיקוח נפש וממילא גם ריבוי בשיעורין הוא דרבנן.

אך ודאי אין לומר כן דהרשב"א בתשובה ח"א סי' תרפ"ט כ' לגבי חולה שיש נבלה לפניו האם מותר לשחוט בשבילו וכו' בשם הר"מ שמוטר שחוששים שהחולה לא ירצה לאכול הנבילה ויסתכן. וכ' שזה טעם חלוש. ולכן נראה שהכל תלוי אם שבת הותרה ודאי שוחטין שלא אסרה תורה מלאכה אצל חולה, אך למ"ד דחווה היא מאכילין לו הנבילה שהרי אין נדחה בשבילו את השבת הרי יש בשר נבילה וכמדומה שהלכה דחווה ולא הותרה. אך אם אין נבילה ודאי שוחטין ע"י ישראל ולא ע"י גוי שהרי אין עושים פיקוח נפש ע"י גוים אלא ע"י גדולי ישראל. (והביאו הב"י סי' שכ"ח והוסיף דהרמב"ם פסק כמ"ד טומאה דחווה בציבור והביא גם את דברי הר"ן הנזכרים לעיל).

ד: השפ"א במנחות ס"ד כ' ליישב את שיטת הרשב"א דלעולם ריבוי בשיעורין דרבנן וכאן אפי' אם היו ב' בב' עוקצין וב' בעוקץ אחד ותלש את הב' שבב' עוקצין לא עבר איסור דאורייתא דסו"ס עשה לצורך פיקוח נפש וא"כ הוא רק איסור דרבנן לתלוש בעוקץ א' (לכאן צריך לומר לפ"ד דסוגית הקל הקל ביומא פ"ג. הוא רק דרבנן) ולפ"ד הספק האם עדיף ב' בב' עוקצין משום דהב' כולם לצורך החולה משא"כ ג' בעוקץ א' סו"ס יש כאן א' שאינו כלל לצורך החולה.

וע"ע בקוב"ש ביצה אות מ"ח שכל ליישב שאף אם צריך א' ויתלוש ב' גרוגרות בב"א לא יתחייב מפני שכל אחת בפנ"ע ראויה לחולה וכל האיסור רק מדרבנן וע"ז שפיר הגמ' הסתפקה האם עדיף את הג' או את הב'.

אך צע"ק דקמ"ל דא"א לצמצם בדאורייתא וא"כ לכאורה ודאי שתלש גורגרת א' קודם הגורגרת הב' וא"כ על הב' יעבור, ולא שייך לדון דכל אחת חזי ליה אלא במעשה אחד גמור כגון שבישל ב' זיתי בשר שכל זית ראוי לו.

ה: המשנ"ב (סי' ש"ח סק' י"ג) **פסק כדעת הר"ן** שריבוי בשיעורין דאורייתא, וכ' שיש לזה ראייה מסוגיה בפסחים כ"ה ע"ש.

אך בספרו מחנה ישראל פרק ל"א בהגה"ה דן בחייל שצריך לצאת עם נשק ורוצה ליטול עימו את שאר חפציו שלא יאבדו. והתיר לישא את שניהם ביד אחת מדין ריבוי בשיעורין דפוסקים כהרשב"א שריבוי בשיעורין הוא דרבנן ואפשר להקל במקום פסידיא.

ועוד אף לר"ן הוא דרבנן דליתא רשות הרבים דאורייתא בזמנינו.

אך לכאורה יל"ע בדבריו דמה שהותר לו לצורך הפיקוח נפש זה דווקא נשיאת הנשק אבל נשיאת שאר הדברים אין בו ריבוי בשיעורין דאין זה מאותו עניין, דכמו שאחד יוסיף בבישול דברים שאינם נצרכים לחולה כלל אין נחשב ריבוי בשיעורין אלא מעשה איסור. וכ"כ הקוב"ש הנ"ל דכל מה שמותר זה רק שמוסיף בדבר שיש עליו שם פיקוח נפש אף שלא נצרך לצורך הפיקוח נפש דסו"ס יכול להשתמש עימו משא"כ הכא בנשיאת שאר הדברים אין זה ריבוי בשיעורין לצורך פיקוח נפש.

ו: עיין בשו"ת אגרות משה ח"ב תשובה כ"ג לגבי אדם שיש לו חבילות סגריות ואי"צ אלא לעשר האם מותר להוציא את כל העשרים ביו"ט. ופסק להתיר מדין ריבוי בשיעורין שמוטר ביו"ט. ובחלק ה' תשובה ל"ה דן לגבי אדם שמוציא ביו"ט את מפתח ביתו ביחד עם כל הצרור מפתחות שאינם נצרכים לו והורה לאיסור. וחילק דבסגריות כל אחת ראוי לו וא"כ הוציא דבר שראוי לו בעצם ומותר כמש"כ הר"ן שהתורה לא הצריכה את האדם לדקדק בתבשיל ביו"ט. אבל בשאר המפתחות שאינם נצרכים לו הוא משא מיותר ממש. וכן בבישול אם יוסיף מאכל שראוי רק לבהמה יהא אסור דסו"ס אסור לבשל לצורך הבהמה ביו"ט.